

H A T Á R O K

Az elmúlt évek nemzetközi-politikai mozgására jellemző enyhülési folyamat fokozottan ráirányította a figyelmet az osztályharc olyan területére, amely eddig is meghatározó jelentőségű volt a világrendszerek egymáshoz való viszonyában, de ez a szerepe még tovább növekedett: az elvi-ideológiai-világ-nézeti szembenállásra. Az ideológiai harc élessége is a konkrét történelmi feltételektől függ, és egyaránt megábfoglalja az adott osztály eszméinek terjesztését és az ezekkel szembeni nézetek elleni harcot.

Ezért tulajdonitanak nyugaton olyan nagy jelentőséget napjainkban Szolzszenyicinnak, akinek személyében a "demokráciáért", "szabadságért", az "orosz népért" vívott harc vezető alakját látják. A most 56 éves író a háborúig tanító volt, akkor önként jelentkezett arcvonalszolgálatra. 1947-ben koholt vádak alapján letartóztatták és 8 évet töltött börtönökben és táborkban. Ottani élményeiről szól az "Iván Gyenyiszovics egy napja" c. kisregénye /1962/, majd későbbi elbeszéléseiben is élesen fordult szembe a szovjet társadalom fejlődését gátló tényezőkkel. A legújabban nyugaton megjelent és nagy port kavart "Gulag szigetcsoport" c. könyve érteti meg, hogy Szolzszenyicin személyi kultuszról szóló bírálata összefonódott a szocialista társadalom elleni fellépéssel. Ez azonban egyáltalán nem jelenti azt, hogy a szocializmusban ténylegesen létező hibák feltárása, azonos lenne a társadalmi rend támadásával. általában

A társadalmi jelenségek értékelése során is elsődlegesen meghatározó tényező az osztályhelyzet és szemlélet, a kettő egységben van, tendenciaszerűen áthatják egymást, de mint minden objektumban, ez az egység is viszonylagos - az osztályszemlélet nem mechanikus tükröződése az osztályhelyzetnek. Ez az oka az adott osztályon belüli viszonylagos ideológiai különbségeknek.

Szolzszenyinin esetében világos, hogy nézetei tuljutottak az egészséges kritika eszközének használatán, a bírálat támadásá torzult. Az a következetes marxista-leninista platform, amely az SZKP XX. kongresszusán az egyedüli helyes álláspontból értékelte Sztálin személyi kultuszát és ennek következményeit, feladatul tűzte a politikai gyakorlat és az elméleti munkák kritikai felülvizsgálását: "Aki fél a hibák és fogyatékoságok beismerésétől, az nem forradalmár. Semmi okunk hiányosságaink elkenődésére, hiszen fő irányvonalunk helyes". De ez senki számára nem szolgálhat ürügyként a szocializmus építése eredményeinek megtagadására.

Érdekes a problémával kapcsolatban Lukács György "Szolzszenyicin"-esszéjét megismerni, amelyben az egyes kijelentések mellett általános érvényű gondolatokat találunk. Vitatható

Lukács szerint "a szocialista realizmus középponti problémája jelenleg a Sztálinkorszak-kritikai feldolgozása. Természetesen a szocialista ideológia egészének a főfeladata ez". A dolog jelentőségét abban látja, hogy "a szocializmus mai világában még kevés olyan ember vesz aktívan részt, aki a sztálini korszakot valamiképpen nem élte át, akinek jelenlegi szellemi, erkölcsi és politikai fiziognómiáját nem a korszak elményei formálták volna... Márpedig lelkiileg ténylegesen senki sem passzív az ilyen eseményekkel szemben. Az ember mindig alternatívák elé kerül, amelyek következményei a helytállástól az okos vagy buta, helyes vagy

helytelen kompromisszumokon keresztül az összeomlásig, a kapitulációig vezethet. De sohasem csupán egyedi eseményekről és reagálásokról van szó, hanem mindig ezek láncolatáról, és a korábbi reagálás mindig a későbbi nem-jelentéktelen mozzanata. A mult feltárása nélkül nem tárható fel a jelen." A végkövetkeztetés: "Ma még senki sem tudhatja, hogy miként végződik majd valójában a jelen megfejtésének irányába történő előrenyomulás, amelynek a Sztálin-korszakot, csaknem valamennyi ma oselekvő személy emberi-erkölcsi előtörténetét át kell világítani. Döntő itt a társadalmi lét folyamata lesz, a szocialista tudatnak a szocialista országokban és főként a Szovjetunióban végbemenő megújulása és újbóli megerősödése, aminél azonban minden marxistának figyelembe kell venni az ideológia, különösképpen az irodalom és a művészet szükségképpen egyenlőtlen fejlődését."

A kérdés egésze arra hívja fel a figyelmet, hogy mekkora jelentősége van a marxista álláspontu elvek, vélemények alapos és tudományos elhatárolásának a nem-marxista ideológiai kiindulásu és ezért cáfolatot követelő gondolatoktól, bírálatoktól; az értünk vagy ellenünk való kritikák pontos szétválasztásának.

Révész Béla